

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова.

(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра **фізичної географії та природокористування.**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

"ПРОВІДНІ ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНИ".

Рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-навчовий).</u>
Спеціальність	<u>106 Географія</u>
ОНП	<u>Географія</u>
Інститут/факультет	<u>геолого-географічний.</u>

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>вечірня форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 залікових модулів – 2 змістових модулів – 1 ІНДЗ* – (вид завдання)	Галузь знань 10 Природничі науки (шифр і назва) Спеціальність 106 Географія. (код і назва) ОНП: (назва) Географія. Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий).	Нормативна / за вибором (ВНЗ/аспіранта)	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	1-й
		<i>Семестр</i>	
		1-й	1-й
		<i>Лекції</i>	
		8 год.	8 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		год.	год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		82 год.	82 год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - год.	
Форма підсумкового контролю: <i>Залік</i>			

* – за наявності

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: засвоєння аспірантами провідних географічних законів, їх фізичної сутності, особливостей та закономірностей організації географічної оболонки; оволодіння комплексним географічним мисленням на основі розуміння провідних географічних законів та їх врахуванні в дослідженнях, моніторингу і наукового обґрунтування господарської діяльності.

Завдання: сформулювати та закріпити уявлення про провідні географічні закони та закономірності географічної оболонки Землі, їх фізичну сутність та прояв в природі; географічні аксіоми та фундаментальні положення фізичної географії; фізико-географічний процес; ритміку, динаміку, періодичність та розвиток географічної оболонки.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів **компетентностей**.

- КЗН.03 – здатність засвоювати базові знання основ методології науки, закономірностей її розвитку, розуміння науки як системи знань, діяльності та соціального інституту, класифікації методів наукового знання;
- КЗП.02 – знання наукових концепцій та парадигм сучасної географії: хорологічної, системної, систематичної, синергетичної та інших;
- КЗП.10 - здатність засвоювати базові знання з теорії та практики, актуальних проблем сучасної географічної науки;

Програмні результати навчання (вміння та навички):

- володіння комплексними та прикладними методами дослідження в географії, фундаментальними навичками науково-дослідної роботи;
- вміння аналізувати наукову літературу з метою вибору напрямку досліджень, обрати самостійно або кваліфіковано сприйняти представлену тему досліджень;
- вміння моделювати основні процеси майбутнього дослідження з метою вибору методів дослідження, наявного апаратного забезпечення або створення нових методик, користуватися нормативно-правовими актами та нормативно-технічною документацією;
- вміння обробляти та аналізувати отримані результати досліджень та документально їх оформляти;
- характеризувати основні риси формування і розвитку первісного географічного світогляду, виявляти особливості зародження географії як окремої галузі знань;
- аналізувати географо-детерміністичні, природничі і соціально-економічні концепції в географії, виявляти особливості становлення сучасної географії та вміння здійснювати аналіз концептуальних географічних напрямів цієї доби.;
- знати і розуміти основні поняття географічної науки, завдання, функції, структуру, методи, особливості розвитку фізичної географії

- розуміти й аналізувати природно-історичний процес, його чинники і складові; знати та уміти ставити і розв'язувати невирішені географічні проблеми; знати проблеми економічної та соціальної географії, володіти знаннями про особливості сучасного розвитку наукових досліджень з проблем економічної географії та соціальної географії зокрема.

3. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОВІДНІ ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНИ.

Заліковий модуль 1. Провідні географічні закони.

Тема 1. Географічні закони: визначення закон, критерії, ієрархія; специфічність географічних законів - методологічні підходи до питання; співвідношення понять закон та закономірність в географії; відкриття та формулювання географічних законів; географічні аксіоми (планетарна, ландшафтна, хорологічна), фундаментальні положення (про географічний континум, про географічні границі, про географічний предмет); географічні відкриття.

Тема 2. Вчення Григор'єва про фізико-географічний процес: розвиток вчення про структуру фізико-географічного процесу; основні положення вчення; закон інтенсивності фізико-географічного процесу; фактори формування географічної оболонки; географічний ландшафт, ландшафти аналоги.

Тема 3. Системний підхід в географії: геосистемна парадигма в географії; уявлення про системи і геосистеми (типи, цілісність, ієрархія, зміни стану, взаємозв'язки, структура), ландшафт та їх співвідношення; ієрархія геосистем, функції та основні властивості природних геосистем; географічні варіанти геосистем (гірські геосистеми, геосистеми Світового океану, геосистеми гірських розробок, міські геосистеми); потоки речовини, енергії та інформації.

Тема 4. Ритмічність, періодичність динаміка і розвиток географічної оболонки: поняття ритмічність, періодичність, розвиток відносно до географічної оболонки; вчення Чижевського про періодичну електромагнітну діяльність Сонця; основні періоди розвитку природи Землі та її геосфер (геохронологія та палеогеографія); ритмічні процеси географічної оболонки, типи і види природних ритмів (добові, річна ритміка, багаторічні ритми, понадвікові ритми); ритми та цикли в оболонках Землі (літосфері, гідросфері, атмосфері, біосфері), ритмічність окремих природних процесів і явищ; ритміка і еволюція природи, динамічні та статистичні закономірності в природі.

Тема 5. Географічні закони і їх фізична суть: періодичний закон географічної зональності; закон цілісності географічної оболонки і взаємна обумовленість її компонентів; закон квантитативної компенсації у функціях біосфери; принцип мінливості, коливання, функціонування геосистем; закон територіальної диференціації; закон трансформації потоків сонячної енергії в біосфері; закон стійкості функціонування геосистем; закон ентропії геосистем; закон географічної локальності; сфери застосування географічних законів.

Заліковий модуль 2. СРС.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	сп		л	п/с	лаб	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ЗМІТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОВІДНІ ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНИ.										
Заліковий модуль 1. Провідні географічні закони.										
Тема 1. Географічні закони.	13	1			12	13	1			12
Тема 2. Вчення Григор'єва про фізико-географічний процес.	16	2			14	16	2			14
Тема 3. Системний підхід в географії.	15	1			14	15	1			14
Тема 4. Ритмічність, періодичність динаміка і розвиток географічної оболонки.	16	2			14	16	2			14
Тема 5. Географічні закони і їх фізична суть.	30	2			28	30	2			28
Разом за змістовим модулем 1.	90	8			82	90	8			82
ІНДЗ*										
Усього годин	90	8			82	90	8			82

* – за наявності

5. Теми семінарських занять

6. Теми практичних занять

7. Теми лабораторних занять

8. Самостійна робота

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – написання рефератів;
- [3] – підготовка презентацій.

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

10. Методи навчання

Методика викладання освітніх дисциплін відповідно до розробленого плану підготовки доктора філософії зі спеціальності 106 «Географія» передбачає лекційні, практичні, самостійні заняття та консультації у поєднанні з проведенням індивідуальних занять. Результати навчальної діяльності аспіранта за весь курс вивчення обов'язкової дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою, тобто за результатами семестру аспірант отримує підсумкову оцінку за 100-бальною системою.

Словесні: лекція (класична, потокова, консультація, діалог з аспірантами, проблемна, візуалізація); пояснення; проблемного викладу, наукова розповідь.

Наочні: ілюстрування (використання наочності - плакатів, карт, рисунків, таблиць); демонстрування (використання проектору, комп'ютерної техніки, презентацій, зразків, дослідів, обладнання).

Презентація – це публічне представлення аспірантами своїх теоретичних та практичних навичок. Презентація використовується для усного супроводу повідомлення під час семінарських занять або доповіді на конференції, під час захисту навчального проекту чи науково-дослідницької роботи, при поясненні нового матеріалу тощо. Презентації як спосіб представлення інформації зазвичай містять текст, ілюстрації до тексту для кращого його сприйняття, звукові та відеофрагменти. Для покращення сприйняття презентації сучасні інформаційні технології дозволяють створювати набори електронних слайдів з використанням текстів, графічних зображень, аудіо- та відеофрагментів, робити їх мультимедійними, динамічними, інтерактивними.

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу і зорієнтована на заохочення аспіранта до індивідуальних наукових пошуків, постійного самовдосконалення та самоосвіти:

- 1) тематичне реферування - вважається однією з найчастіше вживаних форм самостійної роботи, спрямованої на виявлення вміння аспіранта працювати з текстом конкретного першоджерела;

- 2) аналітична записка - самостійно виконана творча робота, що базується на ретельно проведеному аналізі актуальної господарської проблеми для підприємства і обов'язково містить висновки і пропозиції щодо її вирішення. При написанні аналітичної записки важливо показати поінформованість з проблемного питання, підтверджену деталями, статистичними та графічними даними, авторитетними інформаційними джерелами, що свідчатиме про високий фаховий рівень її автора.

11. Методи контролю

Основними формами контролю знань аспірантів є контроль на лекціях, семінарських, практичних заняттях, колоквіумах, за результатами колективних проєктів, презентацій та ситуативних аналізів.

Опитування – найбільш поширена методика перевірки знань аспірантів. Традиційно застосовується в ході проведення семінарських і практичних занять, коли заслуховуються доповіді аспірантів на попередньо запропоновані теми. З метою максимального охоплення аудиторії можна проводити письмове опитування.

Контроль на лекції може реалізовуватись шляхом вибіркового усного опитування аспірантів за раніше викладеним матеріалом, особливо за розділами курсу, які необхідні для розуміння теми лекції, що читається. Поточний контроль на лекції покликаний привчити аспірантів до систематичної освоєння пройденого матеріалу і підготовки до майбутньої лекції, встановити ступінь засвоєння теорії, виявити найбільш важкі для сприйняття аспірантів розділи з наступним їх роз'ясненням.

Колоквіум як одна з форм перевірки та оцінки якості виконаної аспірантами самостійної роботи передбачає оволодіння усіма навичками і вміннями, описаними вище. Він має за мету мобілізувати аспірантів на поглиблене вивчення дисципліни. Разом з тим, обов'язковою умовою проведення колоквіуму є усне спілкування аудиторії. В ході колоквіуму виразно проявляються соціально-особистісні компетенції, комунікаційні й аналітичні здібності, за допомогою яких аспірант має змогу зарекомендувати себе обізнаним експертом з проблеми, що розглядається, вправним оратором і врівноваженим співрозмовником. При проведенні колоквіумів ведеться більш невимушена бесіда, ніж на заліках та екзаменах, що, природно, дозволяє вивчити інтереси і схильності аспірантів, їх дійсну підготовку і визначити шляхи більш раціонального проведення навчального процесу.

Підсумковий контроль знань аспіранта більшою мірою, ніж інші види контролю, здійснює контролюючу функцію, потребує систематизації і узагальнення знань і певною мірою реалізує навчальну, розвиваючу і виховну функції контролю. До підсумкового контролю належить залік. Основна мета заліку - встановлення рівня, обсягу, якості, глибини знань аспірантів, вміння застосовувати їх у практичній діяльності. Таким чином, за допомогою розкриваються усі види компетенцій аспіранта.

12. Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Дати визначення: закон, закономірність, географічні аксіоми, фундаментальні положення.
2. Розкрити специфічність географічних законів та відкриттів.
3. Вчення Григор'єва про фізико-географічний процес.
4. Пояснити закон інтенсивності фізико-географічного процесу та зазначити фактори формування географічної оболонки.
5. Розкрити сутність закону географічної зональності.
6. Привести приклади та розкрити сутність закону висотної поясності.
7. Вчення про географічну оболонку.
8. Вчення про природні територіальні комплекси (геосистеми).
9. Вчення про просторову диференціацію географічної оболонки.
10. Пояснити фізичну сутність закону географічної локальності.
11. Кругообіг енергії та речовини в межах географічної оболонки.
12. Проблема розвитку, співвідношення між простором і часом в географії.
13. Геосистемна парадигма в географії, ієрархія геосистем.
14. Ландшафти та їх співвідношення.
15. Ритмічність, періодичність динаміка і розвиток географічної оболонки.

13. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Поточний контроль					Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовний модуль 1						
Заліковий модуль 1						
T1	T2	T2	T4	T5		
10	15	15	10	20	30	100

T1, T2 ... T5 – теми змістовного модуля.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C	задовільно	
70-74	D		
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма.
2. Робоча програма.
3. Карти і атласи.
4. Підручники.
5. Комп'ютерна та оргтехніка.
6. Проектор.
7. Внутрішньо факультетський доступ до мережі інтернет.

14. Рекомендована література

Основна

1. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство: Підручник. К.: Либідь, 2000. 464 с.
2. Беручашвили Н. Л. Геофизика ландшафта., М.: Высшая школа, 1990. 287 с.
3. Воловик В. М. Ландшафтознавство: курс лекцій. Вінниця: Твори, 2018. 254 с.
4. Загальне землезнавство. Книга 1: навчальний посібник / авт.-уклад. О. Д. Лаврик. Умань: ПП Жовтий О. О., 2014. 112 с.
5. Исаченко А.Г. Теория и методология географической науки. Учебное пособие для студентов вузов. М.: Академия, 2004. 400 с.
6. Калесник С. В. Общие географические закономерности Земли. М.: Мысль, 1970. - 289 с.
7. Карпов Я. С., Кисельник В. С., Кремень В. Г. Концепції сучасного природознавства. Київ: Вид. дім „Професіонал”, 2004. 490 с.
8. Кедров Б.М. О повторяемости в процессе развития. М.: КомКнига, 2006. 152 с.
9. Метеорологія і кліматологія. Підручник. / Під ред. С.М.Степаненка. Одеса: ТЕС, 2008. 533 с. Нееф Э. Теоретические основы ландшафтоведения. М.: Прогресс, 1974. 220 с.
10. Свинко Й. М., Сивий М. Я. Геологія: Підручник. К.: Либідь, 2003. 480 с.
11. Физическая география материков и океанов: Учеб. для геогр. спец. ун-тов / под общей ред. А.М.Рябчикова. Москва: Высш. шк., 1988. 592 с.
12. Шуйский Ю.Д. Закон географической локальности в современной физической (природной) географии. // Географический вестник. - 4(51), 2019. С. 163-172.
13. Ющенко Ю.С. Загальна гідрологія: навчальний посібник. Чернівці : Чернов., Нац. ун-т, 2017. 591 с.

Додаткова

1. Арманд Д. Л. Наука о ландшафте: (Основы теории и логико-математические методы). М.: Мысль, 1975. 286 с.
2. Голубчик М. М., Евдокимов С. П., Максимов Г. Н., Носонов А. М. Теория и методология географической науки. М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. 463 с.

3. Грин А. М., Ключев Н. Н., Утехин В. Д. и др. Принципы и методы геосистемного мониторинга. М.: Наука, 1989. - 168 с.
4. Короновский Н.В. , Хайн В. Е., Ясаманов Н. А. Историческая геология : учебник для студ. высш. учеб, заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2008. 464 с.
5. Мильков Ф. Н. Общее землеведение. М.: Высш. школа, 1990. 335 с.
6. Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство. К.: Знання-Прес, 2008. 342 с.
7. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Гавриленко О. П. Основи екології: підручник. К : Знання, 2012. 558 с.
8. Ретеюм А. Ю. Земные миры. М.: Мысль, 1988. 266 с.
9. Хаггет Питер. География: синтез современных знаний. Москва: Прогресс, 1979. 684 с.
10. Штойко П. І. Концепції природознавства: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 456 с.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Глобальна цифрова модель рельєфу SRTM Data URL: <http://srtm.usgs.gov/>
2. Геологічний словник. Навчально-науковий веб-ресурс. URL: <https://geodictionary.com.ua/>).